

This project is
funded by the
European Union

WESTMINSTER
FOUNDATION FOR
DEMOCRACY

**Кыргыз Республикасынын Жогорку
Кеңешинин депутаттарын шайлоонун
жүрүшүндө шайлоо алдындагы үгүттү
жүргүзүүнүн өзгөчөлүктөрү жана шайлоо
алдындагы мезгилде касташуутилин жана
жек көрүүнү болтурбоо**

2021-ж.

Шайлоо алдындагы үгүт

- ✓ Шайлоо алдындагы үгүт - Кыргыз Республикасынын жарандарынын, талапкерлердин, шайлоо өнөктүгүнүн мезгилинде маалыматтарды даярдоо жана таратуу боюнча талапкерлердин, саясий партиялардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнүн жана ишенимдүү адамдарынын шайлоочуларды тигил же бул талапкер (талапкерлердин тизмелери) үчүн же аларга каршы добуш берүүгө түрткөн же түртүү максаты бар же иштери;
- ✓ Шайлоо алдындагы үгүт бардык талапкерлерди, талапкерлердин тизмелерин каттоо мөөнөтү аяктаган күндөн тартып башталат жана добуш берүү башталганга чейин 24 саат калганда токтойт. *(КР Мыйзамынын 23-бер.1-бөл)*

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоодо шайлоо алдындагы үгүт 2021-жылдын 29-октябрында башталат жана 2021-жылдын 27-ноябрында саат 8:00 дө аяктайт

Шайлоо өнөктүгүнүн мезгилинде Кыргыз Республикасынын жарандары, саясий партиялар каржылоону талап кылган шайлоо алдындагы үгүт иштерин талапкерлер, талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партиялар менен макулдашуу боюнча гана жана алардын шайлоо фонддору аркылуу жүргүзүүгө укуктуу. *(КР Мыйзамынын 22-бер.11-бөл)*

Шайлоо алдындагы үгүт

- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары шайлоо дайындалган күндөн тартып 10 календарлык күндүн ичинде ар бир шайлоо участогунда үгүт материалдарын илүү үчүн атайын орундарды бөлүүгө жана жабдууга милдеттүү.
- Талапкерлерге, саясий партияларга үгүт материалдарын жайгаштыруу үчүн бирдей шарттарды камсыз кылынышы керек.
- Талапкерлер, саясий партиялар шайлоо алдындагы басма үгүт материалдарын жайгаштыруу үчүн бөлүнгөн орундардын тизмелерин тиешелүү аймактык шайлоо комиссияларынан алууга укуктуу.

Шайлоо алдындагы үгүт

- ▶ Талапкерлер, саясий партиялар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте басма, аудиовизуалдык жана башка үгүт материалдарын чыгарууга жана таркатууга укуктуу.
- ▶ Басма жана башка үгүт материалдарынын нускалары же алардын көчүрмөлөрү Борбордук шайлоо комиссиясына берилиши керек.
- ▶ Шайлоо алдындагы үгүт материалдарын тийиштүү шайлоо фондунан алдын ала төлөөсүз жана ушул беренеден белгиленген талаптарды бузуу менен даярдоого тыюу салынат.
- ▶ Үгүт материалдарын Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары даярдоого тыюу салынат.
- ▶ Үгүт материалдарын эстеликтерге, эстелик мамыларга жана тарыхый, маданий же архитектуралык баалуулугу бар имараттарга, ошондой эле шайлоо комиссияларынын орун жайларына, алардын кире бериш жерлерине жана добуш берүүчү жайларга жайгаштырууга тыюу салынат.
- ▶ Үгүт материалдарын жайгаштыруу максатында жашыл өсүмдүктөрдү, бак-дарактарды, тоонун боорлорун жана чокуларын жана дөбөлөрүн, башка табигый дөңсөөлөрдү кандай болбосун түрдө пайдаланууга жол берилбейт.

Шайлоо алдындагы үгүт деп таанылат:

- ✓ талапкерге (талапкерлерге), саясий партияга каршы добуш берүүгө чакырыктарды таратуу;
- ✓ айрым талапкерлерге, саясий партияларга карта артыкчылык билдирүү;
- ✓ тигил же бул талапкер шайланган учурда мүмкүн болуучу терс натыйжаларды сыпаттоо;
- ✓ талапкерлердин кесиптик иши же алардын өздөрүнүн кызматтык (кызмат ордундагы) милдеттерин аткаруу менен байланышпаган алардын иши жөнүндө маалыматты таркатуу.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине депутаттарды шайлоону өткөрүүдө үгүт төмөнкүлөр аркылуу жүргүзүлөт:

- ✓ жалпыга маалымдоо каражаттары аркылуу;
- ✓ ачык үгүт иш-чараларын өткөрүү аркылуу (митингдер, чогулуштар, теле дебаттар), буга калктуу пункттардын стадиондорунда жана көчөлөрүндө концерттерди жана театрлаштырылган оюн-зоокторду, ошондой эле спорттук иш-чараларды өткөрүү кирбейт;
- ✓ басма, аудиовизуалдык жана башка үгүт материалдарын чыгаруу жана таркатуу аркылуу;
- ✓ конституциялык Мыйзам менен тыюу салынбаган башка формаларда

Эфирдик убакыт

- ✓ Президентти, бирдиктүү шайлоо округу боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоодо үгүттү өткөрүү үчүн мамлекеттик телерадиоуюм тарабынан бөлүнүүчү акысыз эфирдик убакыттын жалпы көлөмү жумуш күндөрү бир сааттан аз болбоого тийиш.

Көрсөтүлгөн эфирдик убакыт катталган жана берүүгө келген талапкерлердин жана талапкерлердин тизмелерин көрсөткөн саясий партиялардын ортосунда бирдей негиздерде бөлүштүрүлөт.

- ✓ Бир мандаттуу шайлоо округдары боюнча талапкерлер үчүн акысыз эфирдик убакыттын жалпы көлөмү региондук телерадиоуюмдардын каналдарында жумуш күндөрү отуз мүнөттөн аз болбоого тийиш.
- ✓ Бөлүнгөн акысыз эфир убактысынын жалпы көлөмүнүн жарымынан кем эмеси дебаттарды жана башка ушуга окшош үгүт иш-чараларын биргелешип өткөрүү үчүн гана талапкерлерге, талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партияларга берилет. Акысыз эфир убактысынын бул үлүшүн пайдаланууга бардык талапкерлерге, саясий партияларга бирдей негиздерде жол берилет.
- ✓ Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында берүүлөрдү жүргүзүүчү телерадиоуюмдардын каналдарында өткөрүлүүчү биргелешкен үгүт иш-чараларында (дебаттарда жана ушуга окшош иш-чараларда) катталган талапкерлер, анын ичинде катталган саясий партиялардын тизмелеринен талапкерлер жеке өздөрү катышуусу керек.
- ▶ Катталган талапкердин же саясий партиянын өкүлдөрүнүн же колдоо топторунун мындай иш-чараларга катышуусуна жол берилбейт.
- ▶ Биргелешкен үгүт иш-чарасына катышуудан баш тартууда же келбегенде башка убакытка эфирдик убакыт берилбейт.

Массалык иш-чараларды өткөрүү аркылуу үгүттөө

- ▶ Мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жарандар менен чогулуштарды жана жолугушууларды, ачык дебаттарды жана дискуссияларды, митингдерди, демонстрацияларды, жүрүштөрдү уюштурууда көмөк көрсөтүүгө жана массалык иш-чараларды өткөрүүдө коопсуздукту камсыз кылууга милдеттүү.
- ▶ - Шайлоочулар менен жолугушууларды өткөрүү үчүн мамлекеттик же муниципалдык менчикте турган жайларды бөлүү жөнүндө талапкерлердин, саясий партиялардын арыздары аларды берген күнү мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан каралат.
- ▶ - Шайлоочулар менен жолугушуу үчүн жай берүүдөн талапкерге, саясий партияга баш тартылган учурда мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары баш тартуу жөнүндө жазуу жүзүндөгү жүйөлүү чечимди берүүгө милдеттүү.
- ▶ - Эгерде көрсөтүлгөн жай массалык иш-чараларды өткөрүү үчүн талапкерлердин бирине, саясий партиялардын бирине берилсе, ушул эле жайды башка талапкерге, башка саясий партияга берүүгө жол берилбейт.
- ▶ - Мамлекеттик же муниципалдык менчикте, мамлекеттик ишканалардын, мекемелердин жана уюмдардын балансында турган жайлар шайлоочулар менен талапкерлердин, саясий партиялардын өкүлдөрүнүн, алардын ишенимдүү адамдарынын, ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнүн жолугушуусун өткөрүү үчүн бирдей шарттарда берилет.

Ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген жарандар үчүн үгүт материалдары

- ▶ Талапкерлер, саясий партиялар шайлоо алдындагы үгүт материалдарын сурдокотормону же субтитрди колдонуп, окууга ыңгайлуу чоңойтулган шрифт менен басылып, ошондой эле ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген шайлоочулар үчүн Брайль шрифтин же башка атайын каражаттарын пайдалануу менен үгүт материалдарынын жалпы нускасынын санынын бир пайызынан кем эмес санда басып чыгарууга жана таркатууга милдеттүү.

Үгүттү жүргүзүүгө, кандай болбосун үгүт материалдарын чыгарууга жана таркатууга укугу

ЖОК:

- ✓ **Мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматчылар;**
- ✓ **Мамлекеттик саясий кызмат орундарын ээлеген адамдар, буга Жогорку Кеңештин депутаттары кирбейт**
- ✓ **Атайын мамлекеттик жана саясий муниципалдык кызмат орундарын ээлеген адамдар, буга жергиликтүү кеңештердин депутаттары кирбейт;**
- ✓ **Шайлоо комиссияларынын мүчөлөрү;**
- ✓ **Байкоочулар;**
- ✓ **Эл аралык байкоочулар;**
- ✓ **Диний ишмерлер;**
- ✓ **Кайрымдуулук иш менен алектенген уюмдардын уюштуруучулары жана мүчөлөрү;**
- ✓ **18 жашка чыга элек адамдар;**
- ✓ **Чет өлкөлүк жарандар жана уюмдар;**
- ✓ **Жарандыгы жок адамдар;**
- ✓ **Аймактык өз алдынча башкаруу органдарынын кызматкерлери**

Шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүү укугунан кыянаттык менен пайдаланууга жол берилбестик

- ▶ Шайлоо дайындалган учурдан тартып шайлоочуларды сатып алууну жүргүзүүгө тыюу салынат:
- ▶ - акча каражаттарын төлөөгө;
- ▶ - белектерди жана баша материалдык баалуулуктарды тартуулоого;
- ▶ - товарларды жеңилдетилген баада сатууну жүргүзүүгө;
- ▶ - Борбордук шайлоо комиссиясы тарабынан бекитилген тизмекке ылайык, талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партиянын символикасын, талапкердин сүрөтүн камтыган басылма үгүт материалдарын, төш белгилерди, футболкаларды, баш кийимдерди, моюн орогучтарды кошпогондо, шайлоо дайындалган учурдан тартыпкандай болбосун товарларды сатып алууга;
- ▶ - акысыз же жеңилдетилген шарттарда кызмат көрсөтүүлөргө.
- ▶ Талапкерлер, алардын жакын туугандары, жубайы, талапкерлердин жана саясий партиялардын өкүлдөрү шайлоо дайындалган учурдан тартып жана шайлоонун натыйжалары жарыяланганга чейин кайрымдуулук иштерин жүргүзүүгө укуксуз.

Жол берилбейт:

- ▶ Төмөнкүлөрдүн ичинде жана аларга жакын (аралыгы 100 метрден аз) үгүт иш-чараларын өткөрүүгө, үгүт материалдарын таркатууга жол берилбейт:
  - Ибадат кылуу имараттарына, курулмаларына жана аларга тиешелүү аймактарга,
  - Кооптуу жана зыяндуу өндүрүштөрү бар объекттерге, электр станцияларга, темир жолдорго, мунай түтүктөрүнө жана жогорку чыңалуудагы электр берүү линияларына,
  - пенитенциардык системанын объекттерине,
  - саламаттык сактоонун мамлекеттик жана муниципалдык уюмдарына,
  - мектепке чейинки балдар мекемелерине, мектепке чейинки билим берүү жана жалпы билим берүү уюмдарына.
- ▶ Шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүүдө үгүт материалдарында диний темага шилтеме кылууга жана ага тикелей жана кыйыр көчүрүп алынгандарды камтыган маалыматтардын (сүрөттөрдүн) бөлүктөрүн жана элементтерин чагылдырууга же башкача пайдаланууга жол берилбейт. кооптуу жана зыяндуу өндүрүштөрү бар объекттерге, электр станцияларга,.
- ▶ Шайлоо алдындагы үгүттү өткөрүүдө, үгүттүк материалдарда тикелей жана кыйыр өздөштүрүп алынган маалыматтык бөлүктөрдү жана элементтерди (сүрөттөлүштөрдү) көрсөтүүгө же башкача пайдаланууга же диний тематикага шилтеме жасоого жол берилбейт.

▶ *(КМ 28-бер, 3-бөл)*

Шайлоо алдындагы мезгилде касташуу тилин жана жек көрүүнү болтурбоо

- Талапкерлер, алардын өкүлдөрү, саясий партиялардын өкүлдөрү, жалпыга маалымдоо каражаттары, башка жактар шайлоо алдындагы өнөктүктөргө катышууда билип туруп жалган маалыматтарга негизделген жана талапкерлердин, саясий партиялардын абийирине, ар-намысына же ишмердик беделине зыян келтирген жарыялоолорго жол берүүгө укуксуз. Мындай жарыялоолорго жол берген жалпыга маалымдоо каражаттары, интернет-басылмалар талапкердин, саясий партиянын талабы боюнча төгүндөөнү акысыз жарыялоо же чындыкка дал келбеген же аны бурмалаган макалага же кабарга түшүндүрмө берүү мүмкүнчүлүгүн түзүүгө милдеттүү.

Шайлоо алдындагы үгүт мезгилинде касташуу жана жеке көрүүчүлүк тилди болтурбоо

- Жалпыга маалымдоо каражаттарында жайгаштырылган же башка ыкма менен таратылган маалыматтык материалдардын мазмуну калыс, так болушу керек, талапкерлердин, саясий партиялардын теңдигин бузбоосу тийиш, аларда кандайдыр бир талапкерге, саясий партияга артыкчылык берилбеши керек.
- Маалыматтык теле жана радио программаларда, мезгилдүү басылмалардагы (менчигинин түрүнө карабастан) жарыялоолордо катталган талапкерлер, саясий партиялар жөнүндө маалыматтар, талапкерлердин, саясий партиялардын шайлоо алдындагы иш-чараларды өткөрүүсү жөнүндө билдирүүлөр өзүнчө маалыматтык блок катары, комментарийсиз берилүүгө тийиш. Мындай маалыматтык блокторго талапкерлер, финансылык маселелер боюнча ыйгарым укуктуу өкүлдөр, саясий партиялар акы төлөбөйт. Аларда кайсыл бир талапкерге же саясий партияга артыкчылык берилбөөгө тийиш, кайсыл бир талапкерди же саясий партияны, мунун ичинде анын шайлоо алдындагы ишин чагылдыруу убактысы, мындай билдирүүлөр үчүн берилген эфир убактысынын же басылма аянтынын көлөмү боюнча кодулоого жол берилбөөгө тийиш.

Шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүүдө касташуу тилин жана жек көрүүнү болтурбоо

- улуттук, этностук, расалык, диний, аймактар аралык кастыкты, басмырлоолорго, кастыкка чакырган гендердик жана башка социалдык артыкчылыктарды пропагандалоого; ;
- же бийликти басып алуу, конституциялык түзүлүштү зомбулук менен өзгөртүү жана мамлекеттин бүтүндүгүн бузуу чакырыктарына;
- согушту пропагандалоого;
- чет мамлекеттердин саясий жана мамлекеттик ишмерлери менен көпчүлүк катышкан иш-чараларды жалпыга маалымдоо каражаттарында чагылдыруу менен өткөрүүгө, башка мамлекеттердин мамлекеттик жана саясий ишмерлеринин сүрөттөрүн пайдалануу менен фото жана көрмө материалдарды пайдаланууга;
- Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынган жалпыга маалымдоо каражаттарынын эркиндигинен кыянаттык менен пайдалануунун башка түрлөрүнө.

Жоопкерчилик

- Борбордук шайлоо комиссиясы шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүүнүн белгиленген тартибинин сакталышын контролдойт жана жол берилген бузууларды четтетүү боюнча чараларды көрөт.
- Талапкер, саясий партия тарабынан ушул конституциялык Мыйзамдын 22-28-беренелерде белгиленген талаптарды бузган учурда тийиштүү шайлоо комиссиясы бузуу жөнүндө аларга жазуу жүзүндөгү эскертүү чыгарууга укуктуу.
- Талапкер, саясий партия тарабынан ушул конституциялык Мыйзамда белгиленген шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүүнүн эрежелерин (эки же андан көп жолу) бир нече жолу бузган учурда тийиштүү шайлоо комиссиясы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык аларды жоопкерчиликке тартууга укуктуу.
- Ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын корутундусу (актысы) менен тастыкталган ушул берененин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөн шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүүнүн эрежелерин бузган учурда Борбордук шайлоо комиссиясы талапкерди, талапкерлердин тизмесин каттоону жокко чыгаруу жөнүндө чечим кабыл алууга укуктуу.

Жоопкерчилик

- ▶ Ушул конституциялык Мыйзамдын талаптарын бузуу менен жалган басылма, укма-көрмө жана башка үгүт материалдарын таркаткан учурда, ошондой эле ушул конституциялык Мыйзам менен белгиленген шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүү тартибин телерадиоберүү уюму, мезгилдүү басылмалардын редакциясы, тармактык басылманын редакциясы бузган учурда, Борбордук шайлоо комиссиясы укук коргоо органдарына, сотко, маалымат саясаты чөйрөсүндөгү, анын ичинде электрондук жана массалык коммуникациялар, маалымат технологиялары жана байланыш чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга укукка каршы үгүт иштерине бөгөт коюу жөнүндө мыйзамсыз үгүт материалдарын колдонуудан алып салуу жана телерадио уюмун, мезгилдүү басылманын редакциясын, тармактык басылма редакциясын, алардын кызмат адамдарын, ошондой эле башка адамдарды мыйзамдарга ылайык жоопкерчиликке тартуу жөнүндө сунуштама менен кайрылууга милдеттүү.

Жоопкерчилик

- ▶ Укук коргоо органдары жана башка органдар укукка каршы үгүт иштерине бөгөт коюу, жасалма жана мыйзамсыз даярдалган басылма, көрмө-укма жана башка үгүт материалдарын даярдоону токтотуу жана аларды алып салуу, көрсөтүлгөн материалдарды даярдоочуларды жана аларга акы төлөө булактарын аныктоо боюнча чараларды көрүүгө, ошондой аныкталган фактылар жана көрүлгөн чаралар жөнүндө тиешелүү шайлоо комиссиясына, референдум комиссиясына токтоосуз билдирүүгө милдеттүү.

Практикалык тапшырма

- ▶ «Ачык Саясат» гезитинде «Ахрор Иминов эл душманы Кадыржан Батыровдун жээниби?» деген аталыштагы материал жарык көргөн. Автор макалада Ош окуялары учурунда массалык баш аламандыкты уюштургандыгы үчүн соттолгон Кадыржан Батыров менен тууган деп айыптап, электоратты «эл душманынын» тууганы үчүн добуш бербөөгө чакырды. Текстте Ахрор Иминовдун өзбек улутуна таандыктыгы жана улуттук араздашууну козутуу ачык эле көрүнүп турду.
- ▶ Ахрор Иминов Кадыржан Батыров менен туугандык жайын четке каккан, эгерде басылма туугандыгын далилдесе, ал өзүнүн доосун чакыртып алууга даяр. Ошондой эле Ахрор Иминов материалда касташуу тили орун алгандыгына даттанган.

(КР ЖК депутаттыгына талапкер Ахрор Иминов каякка кайрылууга тийиш? Ал кандай чараларды көрүшү керек?)

Практикалык сабак

- ▶ «N» партиясынан талапкер гезитте чыккан материалда чет мамлекеттердин лидерлеринин сүрөттөрүн колдонгон, анда эгерде ал парламентарий болуп шайлансам, чет мамлекеттердин лидерлери менен байланыш түзүлөт деп билдирген.

(Талапкердин бул аракеттери бузуу болуп саналабы?

Кандай чаралар көрүлүшү керек?)

Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоону даярдоо жана өткөрүү мезгилинде шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүүнүн, ошондой эле шайлоо комиссияларынын, мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, жалпыга маалымдоо каражаттарынын жана интернет басылмалардын шайлоо алдындагы үгүт иштерине катышуусунун тартиби жана шарттары КР БШКнын 2020-жылдын 26-июнундагы № 118 «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоону өткөрүүдө шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүүнүн тартиби жөнүндө» Жобо (мындан ары - Жобо) менен жөнгө салынат.